

«Υποτροφίες κατά την Οθωνική περίοδο(1833-1862). Πολιτική σκοπιμότητα ή θεσμός απόδοσης κοινωνικής δικαιοσύνης ;»

Γιούλα Γ. Κωνσταντοπούλου
Φιλολόγος, Δρ Πανεπιστημίου Πατρών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με την εισήγηση αυτή επιχειρείται να αναδειχθεί το ζήτημα των υποτροφιών που χορηγήθηκαν σε Έλληνες μαθητές και φοιτητές κατά τη διάρκεια της Οθωνικής περιόδου. Παράλληλα, επιδιώκεται να προσδιοριστούν οι στόχοι της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής πολιτικής ,αλλά και να εντοπιστούν τα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα της συγκεκριμένης κοινωνικής λειτουργίας .

ABSTRACT

This report attempts to mark out the issue of the scholarships provided to Greek students and undergraduates during the Ottonian period. At the same time, it aims at the determination of the targets of this educational policy and the detection of the medium and long-term results of this specific social function.

Η εισήγηση στρέφεται στη μελέτη πτυχών της εκπαιδευτικής πολιτικής κατά την Οθωνική περίοδο .Ειδικότερα, επιδιώκεται με τη διερεύνηση πρωτότυπου αρχαιακού υλικού να αναδειχθεί το ζήτημα των υποτροφιών μέσα στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο, όπου εκδηλώθηκε η μέριμνα για την εξασφάλιση οικονομικών πόρων σε μαθητές Ελληνικών σχολείων και Γυμνασίων καθώς και σε φοιτητές Πανεπιστημιακών Σχολών της ημεδαπής ή και της αλλοδαπής.

Η ουσιαστική συμβολή της προσέγγισης αυτής προς τη διερεύνηση του θεσμού των υποτροφιών παραπέμπει α) στον προσδιορισμό του στόχου και στη διακρίβωση της συνέπειας εφαρμογής του υπό την έννοια της εκπαιδευτικής κοινωνικής δικαιοσύνης β) στην πληρέστερη καταγραφή των Ελλήνων υποτρόφων και γ) στον εντοπισμό των άμεσων ή έμμεσων οικονομικών και κοινωνικών αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης λειτουργίας.

Ο θεσμός ,βέβαια, των υποτροφιών δεν ήταν ασφαλώς κάτι νέο για τα ελληνικά εκπαιδευτικά πράγματα. Κατά την Καποδιστριακή περίοδο η Κυβέρνηση ενίσχυε τους αριστεύοντες άπορους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης επικεντρώνοντας την προσοχή της στους σπουδαστές που φοιτούσαν στο Ορφανοτροφείο ή σε άλλα εκπαιδευτικά καταστήματα της Αίγινας. Κριτήριο για την έγκριση και εν τέλει τη χορήγηση υποτροφίας εκ μέρους της Κυβέρνησης ήταν η προσφορά των οικογενειών στον εθνικό αγώνα, η οικονομική ανέχεια, η προτίμηση σε ιερωμένους σε αντίστιξη με τους λαϊκούς ,καθώς και το ήθος του σπουδαστή. [Χ. Μπαμπούνης (1999), 380-383].

Στο πρώτο εξάμηνο διακυβέρνησης της χώρας από τους Βαυαρούς εκδηλώθηκε ενδιαφέρον για την πλήρωση θέσεων του Ελληνικού Ινστιτούτου στο Μόναχο. [ΓΑΚ, Φ.29,] του οποίου η διεύθυνση και επιστασία είχε ανατεθεί από τον Ιανουάριο του 1831 στον Αρχιμανδρίτη Μισαήλ Αποστολίδη ,τον μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Στο Μόναχο λειτουργούσε ήδη από το 1829 το Λύκειο του Κ. Δεζαρδίνου ως Ν.Π.Δ.Δ. στο οποίο φοιτούσαν Έλληνες μαθητές .Με τη συνδρομή της Ελληνικής Εταιρείας της Βαυαρίας και τη συναίνεση του βασιλιά Λουδοβίκου προκρίθηκε η «άμισθος εκπαίδευσις» στο βαυαρικό βασιλικό σχολείο των Δοκίμων ενός ορφανού Έλληνα μαθητή ηλικίας εννέα έως δώδεκα ετών υπό τον όρο να είναι γιος αγωνιστή και να διακρίνεται για το ήθος, την οξυδέρκεια, και την ευμάθειά του. Ο αρμόδιος επί θεμάτων παιδείας και Γραμματέας της Επικράτειας Σπυρίδων Τρικούπης που είχε επιληφθεί του θέματος ενημέρωσε εγγράφως [ΓΑΚ, Φ. 51] την Αντιβασιλεία ότι ήδη είχε ζητηθεί από τους Νομάρχες να υποδείξουν ονόματα υποψηφίων,

ενώ παράλληλα συγκέντρωνε στοιχεία από ιδιώτες αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των παιδιών καθώς επίσης και την επίδοσή τους στα σχολεία.

Όπως εμφανίζεται από τον πίνακα που ακολουθεί σε πρώτη φάση προτάθηκαν συνολικά δώδεκα (12) υποψήφιοι υπότροφοι ηλικίας 10 έως 17 ετών. Κριτήριο για την επιλογή τους υπήρξε σαφέστατα η συμμετοχή του πατέρα ή μέλους της οικογένειας στην Επανάσταση.

Υπότροφοι κατά το έτος 1833-34.

Προέλευση-Νομός	Όνοματεπώνυμο	Πατρώνυμο	Ηλικία
Αργολίδος-Κορινθίας	Εμμανουήλ Τομπάζης	Ιάκωβος	13
Αχαΐας-Ηλιδος	Γεώργιος Πετμεζάς	Αναγνώστης	12
Μεσσηνίας	Γεώργιος Κυριακός	Αθανάσιος	17
Λακωνίας	Λεωνίδας Μαυρομιχάλης	Κυριακούλης	12
Αρκαδίας	Δημήτριος Λιβαδιώτης	Αλέξιος	14
Αιτωλίας -Ακαρνανίας	; Καραϊσκάκης	Γεώργιος	10
Λοκρίδος-Φωκίδος	-	-	-
Αττικής	Αριστοφάνης Χωματιανός ;	Θωμάς	14
Ευβοίας	Μιλτιάδης Κανάρης	Κωνσταντίνος	12
Κυκλάδων	Ιωάννης Παπαδάκης	Γεώργιος	15
	Γεώργιος Κουρμούλης	Εμμανουήλ	14
	Σπυρίδων Μπότσαρης	Γεώργιος	13
	Ιωάννης Δράκος	Γεώργιος	12

Πηγή:ΓΑΚ ,Οθωνικό Αρχείο,Φ.51,εγγρ.178,χχ.

Σκοπός της ελληνικής σχολής του Μονάχου ήταν η παροχή των απαιτούμενων γνώσεων [Γ.Ε.Ε., αρ.18/1831] στους μαθητές που θα καθιστούσε εφικτή την περαιτέρω ενασχόλησή τους με την Νομική, Ιατρική, Πολιτική ή άλλη συναφή επιστήμη. Τα διδασκόμενα υποχρεωτικά μαθήματα ήταν α)γλωσσικά:αρχαία και νέα ελληνική γλώσσα, λατινικά, γερμανικά, γαλλικά και κατά βούληση των μαθητών ιταλικά ή αγγλικά . β)γενικής παιδείας:θρησκευτικά (ιερά κατήχησις) γεωγραφία, ιστορία, μαθηματικά, ιχνογραφία, καλλιγραφία. Υπήρχαν και προαιρετικά μαθήματα όπως η γυμναστική «προς ευτονίαν και ρύθμισιν των μελών και όρχησιν» καθώς και η φωνητική μουσική. Κατά συνέπεια, αντιστοιχούσε στη Μέση βαθμίδα εκπαίδευσης που όσον αφορά στα ελληνικά πράγματα λειτουργούσε πλημμελώς κατά την περίοδο αυτή.

Ωστόσο, όταν θεσμοθετήθηκε η λειτουργία Γυμνασίων στην Ελλάδα επανεξετάσθηκε από τις αρμόδιες αρχές το ζήτημα της ελληνικής σχολής του Μονάχου. Η πρόταση που κατατέθηκε αφορούσε στην κατάργηση των θέσεων αυτών με κύριο γνώμονα την περιστολή εξόδων προς όφελος της Κυβέρνησης , στον επαναπατρισμό των μαθητών και την ενδυνάμωση των γυμνασίων που ήδη λειτουργούσαν ανά την ελληνική επικράτεια [ΓΑΚ, Φ, 51]. Οι χειρισμοί, βεβαίως, που απαιτούντο για μία τέτοια ενέργεια ήταν λεπτοί και χρειαζόταν ιδιαίτερη προσοχή δεδομένου ότι η λειτουργία του Ελληνικού Ινστιτούτου του Μονάχου εποπτευόταν από τη βαυαρική διοίκηση και θα έπρεπε με κάθε τρόπο να αποφευχθεί ένταση ή δυσφορία από πλευράς Βαυαρών με ενδεχόμενες επιπτώσεις στις διμερείς σχέσεις των χωρών και ασφαλώς σε θέματα της εξωτερικής τους πολιτικής .

Το ζήτημα των υποτρόφων εξωτερικού απασχόλησε επί μακρόν τους αρμόδιους φορείς. Το θέμα διευθετείτο κατά περίπτωση .Για παράδειγμα, αναφέρουμε πως όσοι ολοκλήρωναν το προκαταρκτικό στάδιο των σπουδών τους και είχαν επιλέξει τη Νομική επιστήμη ,αποφασίστηκε να μεταβούν στη Χαϊδελβέργη [ΓΑΚ, Φ, 51] ενώ άλλοι ζήτησαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα προβάλλοντας ως πρόφαση την κακή κατάσταση της υγείας τους ή και προσωπικούς οικογενειακούς λόγους [ΓΑΚ, Φ, 51]. Και στις δύο περιπτώσεις η Γραμματεία απλώς επικύρωνε αποφάσεις γιατί με τον τρόπο αυτό έβγαινε από το αδιέξοδο που δημιουργείτο κυρίως λόγω της έλλειψης χρηματικών πόρων.

Τον Ιούλιο του 1836 μετέβη στο Μόναχο ως έκτακτος απεσταλμένος και πληρεξούσιος Υπουργός ο Μαυροκορδάτος προκειμένου να μεσιτεύσει: α) να γίνουν δεκτοί στη

Στρατιωτική σχολή οι ήδη υπότροφοι του ελληνικού εκπαιδευτηρίου Βαλτινός, Νικηφοράκης, Τζαμαδός, Οδυσσεώς, Τζαβέλλας, Χορμούλης (Κουρμούλης) Μαυρομιχάλης, Μπότζαρης, Δράκος, Γάτζος, Κανάρης, Τομπάζης, Παπανικολής, Μαναράκης. Η ετήσια δαπάνη για κάθε υπότροφο ανερχόταν στο ποσό των 856,36δρχ. Παράλληλα, υπήρχε η πρόβλεψη και για την αμοιβή ενός Έλληνα διδασκάλου με 1250δρχ. κατ'έτος, και β) να φοιτήσουν στο διδακτήριο αρρένων οι Κων. Δελιγιάννης, Σταθόπουλος, Λεβιδιώτης, Χωματιανός, Παπαδιαμαντόπουλος, Κουμουντουράκης, Πετμεζάς, Παπαδάκης και Κυριάκου στην περίπτωση που δεν κριθούν ικανοί να φοιτήσουν στο Πανεπιστήμιο. Οι υπότροφοι της Στρατιωτικής σχολής είχαν την υποχρέωση να παρακολουθούν ελληνικά μαθήματα στο διδακτήριο. Τέλος, με απόφαση της Κυβέρνησης εξασφαλιζόταν δαπάνη 420 δρχ. για την επιστροφή των υποτρόφων Ματακίδη, Τζανετάκη, Κριεζή, Λεμπέση, Χάλη και Βελέντζα στην Ελλάδα μετά από αίτηση των γονέων τους και την αποτυχία τους στις εξετάσεις [ΓΑΚ, Φ, 51].

Στο Β.Δ της 31 Δεκεμβρίου 1836 υπήρχε η πρόβλεψη για τριάντα υποτρόφους μαθητές Γυμνασίου με «μισθόν»(sic) 45 δραχμές που θα μπορούσαν να χορηγηθούν ως βοήθημα και σε μαθητές των Ελληνικών σχολείων εφ'όσον δεν είχε συμπληρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός από τους μαθητές των Γυμνασίων. Η ανανέωση της «συντάξεως» ανά εξάμηνο προβλεπόταν με την προϋπόθεση ότι οι υπότροφοι θα έπρεπε να διακρίνονται για το ήθος τους, να φοιτούν τακτικά και να βεβαιώνεται η ευδοκίμησή τους στις εξετάσεις. Σταδιακά, στους υποτρόφους περιελήφθησαν ως έκτακτοι και 36 φοιτητές, πολλοί εκ των οποίων ήταν κληρικοί ή είχαν επιστρέψει από το Μόναχο.

Ωστόσο, πριν συμπληρωθεί διετία από την εφαρμογή του διατάγματος, σημειώθηκαν αρκετές εκτροπές τόσο όσον αφορά στον αριθμό των υποτρόφων που -κατά την παρατήρηση του Γραμματέα επί θεμάτων εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης Γ. Γλαράκη- υπερδιπλασιάστηκε όσο και σε αυθαιρεσίες στην καταβολή της μηνιαίας οικονομικής ενίσχυσης, η οποία έφθανε σε ορισμένες περιπτώσεις τις 60 ή και τις 70 δραχμές. Από τη συγκέντρωση των στοιχείων που υπάρχουν και τη συγκριτική τους μελέτη, εκτιμώ ότι αυτές οι οικονομικές αποκλίσεις επιβάρυναν ιδιαίτερα τον προϋπολογισμό.

Ο Γλαράκης σε έκθεση [ΓΑΚ, Φ, 52] που απηύθυνε στον Όθωνα δεν έκανε μόνο διαπιστωτικές παρατηρήσεις, αλλά προέβαινε και σε συγκεκριμένες προτάσεις. Συγκεκριμένα πρότεινε να γίνει διάκριση των υποψηφίων σε τέσσερις κατηγορίες με κριτήριο την ηλικία, το επίπεδο γνώσης καθώς και την ιερατική ή μη προέλευσή τους. Στην πρώτη κατηγορία κατέτασσε α) δεκαπέντε (15) κληρικούς που η ηλικία τους δεν θα υπερέβαινε τα είκοσι πέντε χρόνια και που θα είχαν φοιτήσει οπωσδήποτε δύο χρόνια σε Ελληνικό σχολείο, και β) δεκαπέντε (15) λαϊκούς, οι οποίοι στη συνέχεια «επί αξιοχρέω εγγυήσει» θα χειροτονούνταν κληρικοί. Η αποζημίωση θα ήταν σαράντα και είκοσι πέντε δραχμές αντίστοιχα κατά μήνα.

Η δεύτερη κατηγορία αφορούσε αποκλειστικά τριάντα τρεις (33) υποτρόφους Γυμνασίων [δώδεκα (12) από το Γυμνάσιο της Αθήνας, δώδεκα (12) από του Ναυπλίου, έξι (6) από της Σύρου και τρεις (3) από της Άνδρου]. Οι υπότροφοι αυτοί είχαν την υποχρέωση να διδάξουν οπωσδήποτε σε Ελληνικά σχολεία λαμβάνοντας τριάντα (30) δραχμές μηνιαίως. Σε αντίθετη περίπτωση όφειλαν να επιστρέψουν τα δαπανηθέντα χρηματικά ποσά. Στην κατηγορία αυτή ο Γλαράκης περιελάμβανε και σπουδαστές που είχαν επιστρέψει από το Μόναχο.

Σε μία τρίτη κατηγορία κατέτασσε τριάντα (30) συνολικά υποτρόφους Ελληνικών σχολείων που θα είχαν αποδεδειγμένα φοιτήσει επί δύο χρόνια σε Ελληνικό. Με τη δέσμευση αυτή, εκτιμώ πως ο Γλαράκης επιθυμούσε να διασφαλίσει όχι μόνο την επάρκεια γνώσεων των υποτρόφων, αλλά κυρίως την ποιότητα των παρεχομένων γνώσεων στα Ελληνικά σχολεία, δεδομένου ότι και αυτοί θα επάνδρωναν στη συνέχεια τα Ελληνικά σχολεία λαμβάνοντας ως υπότροφοι είκοσι δραχμές το μήνα. Στην τέταρτη κατηγορία, θα μπορούσαν κατά την πρόταση του Γλαράκη να γίνουν δεκτοί πενήντα (50) υπότροφοι με μισθό δεκαπέντε δραχμές το μήνα αρκεί να είχαν φοιτήσει οπωσδήποτε επί ένα έτος σε ελληνικό σχολείο και να είχαν επαρκείς γνώσεις στη Γραμματική, Αριθμητική, Γεωγραφία και Ελληνική Ιστορία, γνώσεις, δηλαδή, που αντιστοιχούσαν στις κλάσεις μαθημάτων των Ελληνικών.

Αξιολογώντας από κάθε άποψη τις προτάσεις Γλαράκη θα παρατηρούσαμε τα ακόλουθα:1)ενώ αρχικά επέκρινε το γεγονός ότι υπερδιπλασιάστηκε ο αριθμός των υποτρόφων ,ουσιαστικά πρότεινε να μην εξαιρεθεί κανένας ,ασφαλώς επειδή γνώριζε ότι αυτή ήταν η βούληση του Όθωνα καθώς και προσώπων ή κοινωνικών ομάδων που τον περιστοίχιζαν. Ο αποκλεισμός ορισμένων υποψηφίων, μελών γνωστών οικογενειών είναι βέβαιο ότι θα προκαλούσε κοινωνική αναταραχή. 2)ο Γλαράκης είχε μελετήσει με προσοχή όσα αφορούν στα οικονομικά γι' αυτό και αντιπρότεινε διαβαθμιζόμενα χρηματικά ποσά, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ένα περίσσειμα και για υποτρόφους φοιτητές του Ελληνικού Πανεπιστημίου και 3)η πρότασή του καταδεικνύει ότι αυτός στόχευε σε μια αξιοκρατική και μάλιστα με αυστηρά κριτήρια επιλογή υποτρόφων στα επόμενα χρόνια, έτσι ώστε να μην καλλιεργούνται πελατειακές σχέσεις ,να αποφεύγονται οι οικονομικές ατασθαλίες και να λειτουργεί σωστά και αποδοτικά ο θεσμός. Όσον αφορά, όμως, στο παρόν άφηνε την κατάσταση ως είχε ή περίπου ως είχε.

Διευθέτηση του θέματος των υποτρόφων για τα Γυμνάσια και το Πανεπιστήμιο έγινε με Β.Δ του 1840 [ΓΑΚ, Φ, 52]. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Γλαράκη, το Κράτος θα εξοικονομούσε κατά μήνα το ποσό των εννιακοσίων ογδόντα πέντε δραχμών Συστάθηκαν τότε τρεις θέσεις υποτρόφων για κάθε τάξη γυμνασιακή και προβλέφθηκε χρηματική αποζημίωση 30 δρχ. το μήνα για τις δύο ανώτερες τάξεις και 25δρχ.το μήνα για τις δύο κατώτερες. Για το Πανεπιστήμιο [Μιχ. Στασινόπουλος, 1974, 35-37] συστάθηκαν για κάθε έτος φοίτησης τέσσερις θέσεις υποτρόφων στη Θεολογική σχολή ,τέσσερις για τη Φιλολογική σχολή και ανά δύο για την Ιατρική και τη Φυσικομαθηματική σχολή αντίστοιχα. Απαραίτητες προϋποθέσεις ήταν οι υπότροφοι να φοιτούν ήδη επί τρίμηνο στα αντίστοιχα εκπαιδευτικά ιδρύματα, να έχουν οπωσδήποτε την ελληνική ιθαγένεια και επιπλέον πιστοποιητικό απορίας εκδιδόμενο από την οικεία Δημοτική Αρχή. Ο υποψήφιος υπότροφος προτεινόταν από το σύλλογο διδασκόντων του αντίστοιχου εκπαιδευτικού ιδρύματος (Γυμνασίου ή Πανεπιστημίου) και ήταν υποχρεωμένος να υποβάλλει έκθεση προόδου σε ετήσια βάση .Οι υπότροφοι αν και ήταν απαλλαγμένοι της καταβολής των διδάκτρων δεσμευόνταν ηθικά και τυπικά να υπηρετήσουν στην εκπαίδευση μετά το πέρας των σπουδών τους. Στο Β.Δ αναφερόταν ρητά πως και η Κυβέρνηση δεσμευόταν να εξετάζει αιτήματα υποτρόφων για συνέχιση των σπουδών τους σε Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια.

Γίνεται σαφές ότι η Κυβέρνηση εξέτασε με περίσκεψη και προσοχή το ζήτημα των υποτροφιών με διάθεση να περιορίσει ατασθαλίες προηγούμενων ετών . Ασφαλώς ,στόχευε να περιστείλει τα έξοδά της αλλά και να επανδρώσει με ικανά στελέχη τομείς της διοίκησης. Τα προτεινόμενα πρόσωπα όφειλαν να πειθαρχούν τηρώντας τις κείμενες διατάξεις σε ανταπόδοση όσων το Κράτος τους προσέφερε. Ειδικότερα επισημαίνεται η αναβάθμιση του ρόλου των διδασκόντων, που δρώντας συλλογικά ,αποφαίνονταν για ζητήματα μόρφωσης και ήθους των ελλήνων υποτρόφων. Ανταποκρινόμενος άμεσα, ο Γυμνασιάρχης Ναυπλίου έσπευσε να συστήσει τους μαθητές Δημ.Καλαμβόκη, Κων.Ηλιάδη, Μιχ.Οικονόμου, Στεφ.Μυρτίλου, Χρ.Βορκόπουλο, Αριστ.Ματακίδη, Ιω.Κανάρη, Δημ.Χρυσοβέργη, Απόστ.Αθανασιάδη, Παν.Ιωαννίδη, και Αθ. Κ. Σκαγιαννόπουλο, ως υποτρόφους της Κυβερνήσεως για να εκπαιδευθούν σε Γυμνάσιο ή στο Πανεπιστήμιο, κατά περίπτωση. Η πρότασή του έγινε άμεσα αποδεκτή.(Γ.Α.Κ., Οθωνικό Αρχείο,Φ.54,εγγρ.143,12Απρ. 1840).Τον επόμενο χρόνο προτάθηκαν και έγιναν αποδεκτοί οι Ιερομόναχοι Ρωμανός Ευγένιος και Ναθαναήλ Ιωάννης (μαθητές του Νεόφυτου Δούκα) καθώς και ο Ιεροδιάκονος Γρηγ. Αγαθόπουλος. (Γ.Α.Κ., Οθωνικό Αρχείο,Φ.54,26 Νοε.1841).

Υπότροφους εκτός από τη Γραμματεία Εκκλησιαστικών και Παιδείας είχαν και άλλα Υπουργεία όπως το Υπουργείο Εσωτερικών, το Υπουργείο Στρατιωτικών και Ναυτικών.Τα απαιτούμενα χρηματικά ποσά καλύπτονταν είτε από το δημόσιο προϋπολογισμό είτε από κληροδοτήματα.(βλ.πιν3).

Το μεγαλύτερο αριθμό υποτρόφων εξωτερικού συγκέντρωνε το Πανεπιστήμιο και η Στρατιωτική Σχολή Μονάχου [ΓΑΚ, Φ, 54] και ακολουθούσαν η Χαϊδελβέργη [ΓΑΚ, Φ, 54], το Βερολίνο [ΓΑΚ, Φ, 54],η Νυρεμβέργη, η Βόννη, το Παρίσι και η Ρώμη [ΓΑΚ, Φ, 54] (βλ. πιν2).Το ενδιαφέρον των περισσότερων στρεφόταν στις σπουδές φιλολογίας και νομικής, ενώ λιγότεροι ακολουθούσαν σπουδές στην ιατρική ,στη δασονομία και στην πολιτική οικονομία. Κατά κανόνα το δικαίωμα επιλογής των σπουδών είχαν οι υπότροφοι ,ωστόσο μαρτυρείται

και η περίπτωση του Κ. Φρεαρίτη στον οποίο η Γραμματεία Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης άσκησε πιέσεις για αλλαγή προσανατολισμού .Ο Φρεαρίτης σπούδαζε νομικά, επιστήμη στην οποία στρέφονται οι άνθρωποι «από το ίδιο συμφέρον των», κατά την άποψη του Γραμματέα των Ε.Δ.Ε, γι' αυτό και του συστήθηκε να ακολουθήσει σπουδές φιλολογίας ή μάλλον φυσικής ιστορίας, «επιστήμης αναγκαίας», όπως τη χαρακτήριζε ο Γραμματέας για το λόγο ότι υπήρχε έλλειψη διδασκάλων ειδικευμένων στον τομέα αυτόν ,τόσο στο Πανεπιστήμιο, όσο και στα λοιπά εκπαιδευτήρια της χώρας [ΓΑΚ, Φ, 54].

Σε άλλη περίπτωση, η Γραμματεία ενέκρινε την αποστολή του Κωνσταντίνου Βουσακί για μετεκπαίδευση στο Παρίσι, δεδομένου ότι ο υποψήφιος υπότροφος είχε ήδη συμπληρώσει τριετείς σπουδές στο Πανεπιστήμιο του Όθωνος [ΓΑΚ, Φ, 54].

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον φαίνεται να επέδειξε η Γραμματεία Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης για την αποστολή στην Πετρούπολη δύο φοιτητών του Παναγή Ρομπότου και του Αλέξανδρου. Παππαδάκη προκειμένου να « τελειοποιηθούν » στην υπάρχουσα εκεί Θεολογική Σχολή. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του αρμοδίου Υπουργού το ύψος της μηνιαίας « συντάξεως» 120 δραχμών ήταν δυνατόν να εξοικονομηθεί από τους τόκους του κατατεθειμένου κεφαλαίου στην Εθνική τράπεζα για την ανέγερση του Βαρβακείου. (Γ.Α.Κ., Οθωνικό Αρχείο, Φ.69, Εκθέσεις Υπουργείου 1850-1853, εγγρ. 58).Εξάλλου, η Γραμματεία των Ε.Δ.Ε ενέκρινε όχι μόνον την αύξηση της μηνιαίας χορηγίας, αλλά και την κάλυψη των εξόδων μετάβασης από το κληροδότημα Βαρβάκη [ΓΑΚ, Φ, 70] στον Καλαβρυτινό Νικόλαο Σ. Παπαδόπουλο, σπουδαστή Θεολογίας αρχικά στο Κίεβο και στην Πετρούπολη και μετέπειτα στη Λειψία της Γερμανίας.

Η έρευνά μου στα Γ.Α.Κ καταδεικνύει ότι εκτός από τους υποτρόφους εξωτερικού Γεώργιο Αναγν. Πετμεζά, Κωνσταντίνο Μεταξά, Νικόλαο Σ. Παπαδόπουλο, Γεώργιο Πετμεζά κατά περιόδους επιλέχθηκαν και άλλοι Καλαβρυτινοί μαθητές και σπούδασαν ως υπότροφοι εσωτερικού. Μεταξύ αυτών ήταν ο Πολυζώης Σπανόπουλος, ο Πέτρος Ευθυμίου και ο Βασίλειος Σ. Αναστασόπουλος [ΓΑΚ, Φ, 54]. Ο τελευταίος, μάλιστα, κινδύνεψε τρία χρόνια αργότερα να αποπεμφθεί λόγω ελλιπούς φοιτήσεως ,τελικά, όμως, φαίνεται ότι δεν στερήθηκε της υποτροφίας [ΓΑΚ, Φ, 69]. Το 1853 κρίθηκε άξιος να φοιτήσει με υποτροφία στο Γυμνάσιο από το κληροδότημα του Σπυρίδωνος Σακελλαρίου ο Λειβαρτζινός μαθητής Σταύρος Ιωάννης Ανδρ(ι)όπουλος [ΓΑΚ, Φ, 71].

Στην περίοδο 1857-1859 προτάθηκαν ως υπότροφοι στο Διδασκαλείο οι Καλαβρυτινοί Θεόδωρος Καπογεωργόπουλος και Γεώργιος Κουβέλης [ΓΑΚ, Φ, 71] καθώς και ο Γεώργιος Παπαχριστοδούλου από το Λεχούρι, ο Λεωνίδας Γαλάνης ή Γαλανόπουλος από τα Καλάβρυτα και ο Χαράλαμπος Σακελλαριάδης από το Σοποτό [ΓΑΚ, Φ, 72].

Ο θεσμός των υποτρόφων διατηρήθηκε και τα επόμενα χρόνια κάτω από συγκεκριμένους όρους και ανάλογα με την εκπαιδευτική συγκυρία (βλ.πιν4).Σταθερός φαίνεται να διατηρείται ο αριθμός των υποτρόφων εσωτερικού ,ενώ αντίστοιχα περιορίζεται ο αριθμός των υποτρόφων εξωτερικού. Τα απαιτούμενα για υποτροφίες ποσά σταδιακά καλύπτονται σε μεγάλο ποσοστό από τα διάφορα κληροδοτήματα.

Το 1853 με Β.Δ [ΓΑΚ, Φ, 55].το οποίο υπέγραφε η Αμαλία προσδιορίστηκαν με μεγαλύτερη σαφήνεια αλλά και αυστηρότητα –σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια-οι όροι και οι προϋποθέσεις για τους υποτρόφους εξωτερικού. Συγκεκριμένα, αποκλείονταν όσοι υπερέβαιναν το εικοστό έκτο έτος ηλικίας καθώς και εκείνοι που δεν είχαν λάβει «ακαδημαϊκόν βαθμόν τελειοδιδάκτου» από το ελληνικό Πανεπιστήμιο. Περιοριστικοί όροι προβλέπονταν τόσο για την επίδοση όσο και για τη διάρκεια του χρόνου φοίτησης των υποτρόφων. Για παράδειγμα, ο Βασίλειος Αναστασόπουλος, Καλαβρυτινός υπότροφος, παύτηκε γιατί ούτε μαθήματα παρακολούθησε, αλλά ούτε εξετάσεις έδωσε. (Γ.Α.Κ., Φ.56). Οι υπότροφοι όφειλαν να επιλέγουν επιστημονικό κλάδο του οποίου οι παρεχόμενες γνώσεις θα τους καθιστούσαν ικανούς να υπηρετήσουν αργότερα στον ελληνικό δημόσιο τομέα. Η μηνιαία χορηγία θα ήταν ανάλογη του κόστους ζωής σε κάθε πόλη και η φοίτηση δε θα υπερέβαινε τα δύο έτη για σπουδές στην Ιατρική και Νομική επιστήμη ή τα τέσσερα έτη για σπουδές Θεολογίας και Φιλοσοφίας. Την πρόοδο ή μη των υποτρόφων επικύρωναν ασφαλώς οι καθηγητές των οικείων σχολών καθώς και οι πρόξενοι ή οι πρεσβευτές στους οποίους είχε ανατεθεί με το συγκεκριμένο διάταγμα η εποπτεία των υποτρόφων που υπάγονταν στη δικαιοδοσία της περιφέρειάς τους .

Κατά την τριετία 1854-1857 έγιναν συντονισμένες προσπάθειες (Πρακτικά της Βουλής, περ.Α'-Β' σύνοδος, 1854-1855, σ.234) προκειμένου η Ελλάδα να έχει μία ευπρεπή παρουσία στην παγκόσμια εμπορική έκθεση της Γαλλίας για αγροτικά προϊόντα και τα παράγωγά τους. Για το σκοπό αυτό, όχι μόνο προβλέφθηκε με νομοθετικό διάταγμα η χορήγηση έκτακτης πίστωσης 10.000 Δρχ., (Ε.τ.Κ., αρ. 7/1854) αλλά, προκειμένου να βελτιωθεί η εγχώρια οινοποιία, η Κυβέρνηση αποφάσισε να αποστείλει τον Νικόλαο Δ. Γαβαλά από τη Θήρα και τον Θεόδωρο Ι. Σιναδόπουλο από την Τρίπολη ως υποτρόφους της Κυβερνήσεως στη Μασσαλία, (Ε.τ.Κ., αρ./1854), όπου υπό την άμεση φροντίδα και εποπτεία του Έλληνα προξένου θα βελτίωναν την τεχνική τους κατάρτιση. Το ποσό που καθορίστηκε για τη μηνιαία συντήρησή τους ανερχόταν στις εξήντα (60) Δραχμές και οι υπότροφοι δεσμεύονταν μετά την επάνοδό τους όχι μόνο να ασκήσουν επί πενταετία το επάγγελμα του οινοποιού σε ιδιόκτητα εργοστάσια, αλλά και να διδάξουν αμισθί νέους μαθητευόμενους που θα υποδείκνυε η Κυβέρνηση.

Με υποτροφία της Κυβερνήσεως, άλλωστε, είχαν αποσταλεί στο Μόναχο και στη Ρώμη οι απόφοιτοι σχολείων της Τρίπολης Αλέξανδρος Δαμίρης «προς εκμάθησιν της Αγαματοποιίας» και Δημήτριος Κόσσος για να τελειοποιηθεί στην «Ζωγραφίαν» με μηνιαία «σύνταξιν» εκατόν (120) Δραχμών από το κληροδότημα του Ι. Πόζου. (Γ.Α.Κ., Αρχείο Βλαχογιάννη, Κ., Δ61). Το 1842 επιλέχθηκε ο Κωνσταντίνος Φωτεινός από το Σοποτό Καλαβρύτων και στάλθηκε στη Βιέννη, όπου σπούδασε σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο την κλωστοϋφαντουργική τέχνη. Μετά την επάνοδό του, ο Φωτεινός υπέβαλε αίτημά του στη Βουλή ζητώντας εκχώρηση προνομίων από την Κυβέρνηση προκειμένου να ανεγείρει στη θέση Σαραβάλι της Πάτρας το βιοτεχνικό του εργαστήριο. (Εφημ. Ηχώ των Επαρχιών, αρ.43/1845)

Όπως συνάγεται, ο θεσμός των υποτροφιών δεν εντάσσεται μόνο στο πλαίσιο εφαρμογής συγκεκριμένης εκπαιδευτικής πολιτικής των Βαυαρών, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις φαίνεται να αναπληρώνει τις ατέλειες του Κράτους, δεδομένου ότι ήταν δυνατό να «συγκαλύπτεται» η κρατική αδράνεια στην εφαρμογή της κοινωνικής του πολιτικής.

Ο θεσμός των υποτροφιών καθ' όλη την Οθωνική περίοδο ενισχύεται, όπως ενισχύεται, από το επίσημο Κράτος μέσα σε ένα αντιφατικό πλαίσιο αφ' ενός της φτώχειας και με αργούς ρυθμούς αναπτυσσόμενης Ελλάδας και αφ' ετέρου των αξιωματούχων της Διοίκησης που βρίσκονταν υπό την καθοδήγηση ενός ανεπτυγμένου υπέρ-εθνικού, ευρωπαϊκού κέντρου. Η ιδεολογία εν τέλει της εκπαιδευτικής κοινωνικής δικαιοσύνης εξελίχθηκε ως λόγος έμπρακτος στο βαθμό που οι περιορισμοί λόγω έλλειψης και σμικρότητας του Ελλαδικού κέντρου παρείχαν τη δυνατότητα ανάδειξης της στρατηγικής υπεροχής των επιτελών της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΥΠΟΤΡΟΦΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ (περίοδος 1839-1841).

α/α	Όνοματεπώνυμο	Ευρωπαϊκή πόλη φοίτησης
1.	Γκίνης	Μόναχο
2.	Ιω. Δεληγιάννης	Μόναχο
3.	Δ. Κουμουνδουράκης	Μόναχο
4.	Α. Παπαδιαμαντόπουλος	Μόναχο
5.	Σ. Σταθόπουλος	Μόναχο
6.	- Μοσχοβάκης	Μόναχο
7.	Ρ.Α. Ρύσιος	Μόναχο/Βερολίνο
8.	Ν. Οικονομίδης	Μόναχο
9.	Κ. Ευσταθιάδης	Μόναχο
-	Μεντζελόπουλος	Μόναχο
11.	Α. Πετμεζάς	Μόναχο
12.	Κ.Μ. Μεταξάς	Μόναχο
13.	Δ. Ξένζαρ (ή Ξύνζαρ)	Μόναχο
14.	Αντ. Μαναράκης	Μόναχο
15.	Ιω. Δράκος (ή Δρούκος)	Μόναχο
16.	- Παυλίδης	Μόναχο

17.	- Πρώης (;)	Μόναχο
18.	Α. Δεληγιάννης	Χαϊδελβέργη
19.	Β. Προζάκης	Νυρεμβέργη
20.	Κ. Φρεαρίτης	Βόννη
21.	Εμμ. Μαρινάκης	Ρώμη
22.	Ξενοφ. Ρώτας	Παρίσι

Πηγή:ΓΑΚ,Οθωνικό Αρχείο,Φ.54.εγγρ.42,χχ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
ΥΠΟΤΡΟΦΟΙ ΕΤΟΥΣ 1853

Εσωτερικού			Εξωτερικού	
Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	Δημόσια δαπάνη	Κληροδότημα	Δημόσια δαπάνη	Κληροδότημα
Πανεπιστήμιο	10	34(9)*	4	27(1)*
Γυμνάσια/Ελληνικά	41	-	-	-
Διδασκαλείο	30	-	-	-
Αρσάκειο	30	-	-	-
Ριζάρειος	6	-	-	-

Πηγή:Αρχείο Βλαχογιάννη, Κυτίον Δ55,Υπουργείον Παιδείας.

ΣΗΜ:ο αριθμός με αστερίσκο δηλώνει ότι τα ποσά κατατίθενται το από Βέλλιο κληροδότημα

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
ΥΠΟΤΡΟΦΟΙ ΕΤΟΥΣ 1857

Εσωτερικού			Εξωτερικού	
Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	Δημόσια Δαπάνη	Κληροδότημα	Δημόσια Δαπάνη	Κληροδότημα
Πανεπιστήμιο	10	-	4	11
Γυμνάσια	32	-	-	-
Ελληνικά	8	-	-	-
Διδασκαλείο	30	86(2)*	-	-
Ριζάρειος	6	-	-	-
Παρθεναγωγείο	30	-	-	-

ΠΗΓΗ:Αρχείο Βλαχογιάννη, Κυτίον Δ55, Υπουργείον Παιδείας.

ΣΗΜ:Ο αριθμός με αστερίσκο δηλώνει ότι τα ποσά κατατίθενται από το Βαρβάκειο κληροδότημα.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Α)Αρχεία

ΓΑΚ,Υπουργ.Θρησκείας,φ.29,Σχολικά,1830,αρ.1012, 4 Ιουλίου 1830.

ΓΑΚ,Οθωνικό Αρχείο,φ.51,εγγρ.178 ,6/18 Ιουλίου 1833

ΓΑΚ ,Οθωνικό Αρχείο,φ.51,εγγρ.178,χχ. Και εγγρ.250 , χχ.

ΓΑΚ,Οθωνικό Αρχείο,φ.51,εγγρ.242, 22 Ιουλίου/3 Αυγούστου 1835

ΓΑΚ,Οθωνικό Αρχείο,φ.51,εγγρ 320, 18/30 Σεπτεμβρίου1837,εγγρ.321, 28 Σεπτ/10 Οκτωβρίου 1837.

ΓΑΚ,Οθωνικό Αρχείο,φ.51,εγγρ.252, 10/22 Ιουλίου 1838

Γ.Α.Κ ,Οθωνικό Αρχείο,φ.52,εγγρ.59, 28 Οκτωβρίου1838.

Γ.Α.Κ ,Οθωνικό Αρχείο,φ.52,εγγρ .200, 1840.

ΓΑΚ ,Οθωνικό Αρχείο,φ.54,εγγρ.143, 12Απριλίου1840.

ΓΑΚ ,Οθωνικό Αρχείο,φ.54 ,26 Νοεμβρίου 1841.
 ΓΑΚ ,Οθωνικό Αρχείο,φ.54,εγγρ.42, χχ.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.54,εγγρ.73, 3 Σεπτεμβρίου 1841.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.54,εγγρ.91 και 93, 1842.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο ,φ.54,εγγρ.97, 26 Ιουνίου 1842.
 ΓΑΚ, Οθωνικό Αρχείο,φ54,εγγρ.100, 8 Νοεμβρίου 1842
 Γ.Α.Κ., Οθωνικό Αρχείο, φ.69, Εκθέσεις Υπουργείου 1850-1853, εγγρ. 58)
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.70,Προσωπικό Υπουργείου ,γενικά –εκθέσεις(1855-1856),εγγρ.379, 11 Φεβρουαρίου 1856,φ.71,εγγρ.103, 6 Ιουλίου 1857και φ.7 3 εγγρ.26, 7 Οκτωβρίου 1860.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.71 Εκθέσεις 1857-1858,εγγρ.134.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.54,εγγρ.379, 26 Αυγούστου 1848.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.69,εγγρ.203 4 Αυγούστου 1851
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.55,εγγρ.87, 7 Μαρτίου 1853.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.71,εγγρ.185, 10 Δεκεμβρίου 1857.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.72,εγγρ.154, 11 Δεκεμβρίου 1859.
 Γ.Α.Κ, Οθωνικό Αρχείο,φ.55,εγγρ.95, 13 Οκτωβρίου 1852 , Εφ.τ.Κυβ,αρ.58, 15 Νοεμβρίου 1852.
 Γ.Α.Κ. ,Οθωνικό Αρχείο,φ.56,εγγρ.216,χ.χ
 Αρχείο της Βουλής των Ελλήνων Πρακτικά , περ.Α΄-Β΄σύνοδος,1854-1855,σ.234).
 Γ.Α.Κ., Αρχείο Βλαχογιάννη, Κυτίον Δ61, «Σχολικά(1833-1880),εγγρ.60, 10 Σεπτ.1838.

Β)Τύπος

Γεν.Εφημ,Ε΄,1830,αρ.58,σ.234]
 Γεν.Εφημ,ΣΤ΄,αρ.18, 7 Μαρτίου 1831
 Εφ.τ.Κυβ,αρ.58, 15 Νοεμβρίου 1852.
 Εφημ. της Κυβ ,αρ.6, 30 Οκτωβρίου 1854.
 Εφημ. της Κυβ.,7 Οκτ.1854,σ.42.
 Εφημ. Ηχώ των Επαρχιών, έτος Γ΄,αρ.43,25 Μάρτ.1845.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Χ.Μπαμπούνης , *Η Εκπαίδευση κατά την Καποδιστριακή περίοδο .Διοικητική οργάνωση και εκπαιδευτική λειτουργία* ,εκδ. Σύλλογος Ωφέλιμων Βιβλίων <ΣΩΒ>,Αθήνα 1999.
- Μιχ. Στασινόπουλος, *Τα πρώτα βήματα της ανώτατης παιδείας μετά την απελευθέρωσιν*, Αθήνα 1974.